

Naar een sterke leercultuur bij spelling op het SBO

Ria van der Sar

Inhoud

Voorwoord	3
Inleiding	4
Schoolambitie en aanbodslijn	7
Strategie 1	9
Strategie 2	12
Strategie 3	13
Strategie 4	15
Strategie 5	17
Strategie 6	19
Strategie 7	21
Literatuur	23
Bijlagen	24

Colofon

Auteur

Ria van der Sar

Vormgeving

Ton Kuijpers Vormgeving

© 2020, CED-Groep, Rotterdam

www.cedgroep.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de CED-Groep.

Voorwoord

Heb jij ook weleens dat je uitleg hebt gegeven tijdens de spellingles en dat maar een deel van de leerlingen heeft geluisterd? Gaan jouw leerlingen soms ongemotiveerd aan de opdrachten beginnen, omdat ze niet begrijpen waarom ze dit moeten leren? Misschien kan de leercultuur in jouw klas dan een verbetering gebruiken.

Jan Chappuis geeft in haar boek *Zeven strategieën voor formatieve evaluatie* (oorspronkelijke titel: *Seven strategies of assessment for learning*) praktische tips om een sterke leercultuur in de klas te bewerkstelligen. De zeven strategieën voor formatieve evaluatie zorgen voor een leer-georiënteerde houding waarbij de leerlingen niet werken voor de leraar of voor een cijfer, maar omdat ze zelf iedere keer beter willen worden. In een sterke leercultuur is leren het doel van het onderwijs, waarbij heldere doelen en mijlpalen het uitgangspunt zijn.

De mijlpalen stel je vast in je schoolambitie. Een schoolambitie geeft het percentage van je leerlingen aan waarvan je wilt dat zij een concreet tussendoel op een leerlijn beheersen. Het referentieniveau staat vast, maar scholen beïnvloeden met hun onderwijs of leerlingen meer of minder op een bepaald moment het referentieniveau halen. Je kunt dus naar een hogere of een lagere ambitie streven op je school. Als je de lat lager legt, voldoen er meer leerlingen aan en andersom (*Duiden en Doen*, CED-Groep, 2012). Het SBO heeft een lagere ambitie dan het regulier onderwijs zie het voorbeeld op pagina 4.

De heldere doelen haal je uit de leerlijn. Bij opbrengstgericht werken heb je een leerlijn nodig om het functioneringsniveau vast te kunnen stellen en je onderwijs te kunnen plannen (*Duiden en Doen*, CED-groep, 2012). De *Leerlijn spelling CED-Groep* is een ordening van spellingcategorieën, werkwoordspelling en interpunctie met herhalingsdoelen vanuit eerder aanbod. Aan de hand van de ambitie maak je een aanbodslijn, zodat de leerkrachten precies weten wat ze wanneer moeten aanbieden om de ambitie te halen (zie het voorbeeld op pagina 4).

Dit katern is een hulpmiddel om met de zeven strategieën de leercultuur bij spelling te versterken. Je zorgt ervoor dat de leerlingen het leerdoel helder voor ogen hebben en houden. Zodat leerlingen weten wat er van hen verwacht wordt en ze zelf kunnen verwoorden wat ze moeten kennen en kunnen om beheersing te bereiken. De toetsen worden een middel om zicht te krijgen op de voortgang en het plannen van de volgende stappen. De leerling heeft daarin een actieve rol. Het vraagt van jou om los te laten en meer verantwoordelijkheid neer te leggen bij de leerlingen. Dat kost tijd en bespaart tijd. Je krijgt er gemotiveerde leerlingen mee, die zelf hun verantwoordelijkheid nemen, wat resulteert in hogere opbrengsten.

Inleiding

Er is de afgelopen jaren veel aandacht voor formatief evalueren. Maar wat is formatief evalueren precies en hoe kun je dat toepassen in het onderwijs en hoe specifiek bij de doelgroep op het SBO? Dit katern is gemaakt als hulpmiddel om met *Spelling langs de lijn* het formatief evalueren vorm te geven in het SBO.

We maken hierbij gebruik van het boek *Zeven strategieën voor formatieve evaluatie - naar een sterke leercultuur* van Jan Chappuis, dat in 2020 is vertaald door de CED-Groep.

Een quote uit het boek op p.8 'Onderwijsvernieuwingen waarbij formatief evalueren versterkt wordt, leveren aanzienlijke leerwinst op'.

Op het SBO is het vaak moeilijk om de opbrengsten te halen die men ambieert. Mogelijk kan het formatief evalueren helpen om de leerwinst van spelling te verbeteren.

Maar wat is formatief evalueren precies (boek figuur 1.1)? Formatief evalueren omvat alle formele en informele processen die leraren en leerlingen gebruiken om bewijs te verzamelen met als doel de vervolgstappen in het onderwijs en het leerproces te bepalen. Summatieve toetsen daarentegen worden gebruikt om bewijs te verzamelen over het niveau van een leerling met als doel om een oordeel te vormen over leerlingcompetenties of over hoe effectief het onderwijsprogramma is.

Het effect van formatief toetsen kun je maximaliseren door:

- de toets goed aan te laten sluiten bij de instructie die de leerlingen hebben gehad. Bij spelling zijn alle categorieën in het dictee aan bod geweest of zullen aan bod komen;
- ervoor te zorgen dat de toets diagnostische informatie oplevert voor leraren en leerlingen. Dat leraren en leerlingen via de toets te weten komen welke onderdelen van het leerdoel ze al wel en welke ze nog niet beheersen;
- de testresultaten op tijd aan te leveren. Zodat de leerlingen nog tijd hebben om er iets mee te kunnen doen (Chappuis p. 12).

Dankzij formatieve evaluatie hebben zowel de leraren als de leerlingen precies de informatie die ze nodig hebben om tot de beste motivatie en prestaties te komen; leerlingen zijn vanaf het begin betrokken bij hun eigen leerproces.

In het boek *Zeven strategieën voor formatieve evaluatie* met als ondertitel: *Naar een sterke leercultuur*, worden zeven strategieën uitgewerkt (Chappuis, p. 17).

De zeven strategieën zijn geformuleerd als vragen vanuit het perspectief van de leerling:

Waar ga ik naartoe?

De leerlingen ontwikkelen een soortgelijk beeld van wat goede kwaliteit is als de leraar.

Waar ben ik nu?

De leerlingen kunnen zelf beoordelen of zij vooruitgang boeken tijdens het leren.

Hoe kom ik verder?

De leerlingen hebben een scala aan strategieën tot hun beschikking om hun leerprestaties te verbeteren als dat nodig is.

De zeven strategieën voor formatieve evaluatie zijn (Chappuis, figuur 1.5):

Waar ga ik naartoe?

Strategie 1: Zorg dat leerlingen helder voor ogen hebben wat het leerdoel is.

Strategie 2: Gebruik goede en zwakke voorbeelden van werk van leerlingen.

Waar ben ik nu?

Strategie 3: Geef regelmatig rijke feedback tijdens het leerproces.

Strategie 4: Leer leerlingen hoe zij zichzelf kunnen beoordelen en doelen kunnen stellen voor de volgende stap.

Hoe kom ik verder?

Strategie 5: Baseer vervolgstappen in het leerproces op gesignaleerde leerbehoeften.

Strategie 6: Zorg voor gerichte instructie gevolgd door oefening en feedback.

Strategie 7: Bied leerlingen de gelegenheid om hun eigen voortgang bij te houden en daarop te reflecteren en over hun vorderingen te praten.

'We kunnen een sterke leercultuur creëren door te benadrukken dat leren het doel is waar we gezamenlijk naartoe werken. Formatieve evaluatie is gericht op het beoordelen van het werk van een leerling om hen verder te kunnen helpen (en niet op het beoordelen van het werk door ze af te rekenen met een cijfer). Als we van tevoren de leerdoelen met hen delen, en een deel van onze kostbare contacturen gebruiken om uit te leggen waar we naartoe werken (strategie 1 en 2), dan zijn we op de goede weg om een sterke leercultuur te creëren. Wanneer we vervolgens feedback geven op oefenopdrachten die gericht is op de leerdoelen in plaats van dat we cijfers of punten geven (strategie 3), dan krijgen leerlingen de kans om ergens beter in te worden zonder gestraft te worden met een laag cijfer. Wanneer we een opdracht of een quiz zien als een gelegenheid voor leerlingen om te ontdekken wat ze nog niet weten of kunnen en waar ze nog aan moeten werken gekoppeld aan herhaling van de instructie (strategie 4 en 6), dan benadrukken we dat leren het doel is. Als we goed kijken naar hun werk om te zien wat hun leerbehoeften precies zijn (strategie 5), dan laten we ook zien dat het om leren gaat en dat we hen als lerende individuen zien. Als we leerlingen leren om hun werk te verbeteren en de stof nog beter te beheersen (strategie 6), dan geven we hen de gelegenheid om ergens beter in te worden als lerende individu voordat ze een toets moeten doen voor een cijfer dat meetelt. Als we leerlingen de gelegenheid bieden om hun voortgang bij te houden, om te zien wat ze inmiddels al bereikt hebben en om deze vooruitgang te delen met anderen, dan leren ze dat wanneer ze ergens moeite voor doen ze succesvol zullen zijn (strategie 7)' (Chappuis, p. 30).

In dit katern werken we de zeven strategieën met voorbeelden uit voor *Spelling langs de lijn* (SLL). Daarbij maken we ook een voorstel voor de opbouw in de school.

Maar voordat er met de zeven strategieën gestart kan worden, is eerst een schoolambitie nodig met een aanbodlijn. Zodat leraren weten welke resultaten ze wanneer moeten halen met de leerlingen en wat het aanbod dan moet zijn.

Schoolambitie en aanbodlijn

Het 4D-model (Data, Duiden, Doelen, Doen) helpt je als leerkracht om planmatig en opbrengstgericht te werken aan zowel leervakken als leergebied overstijgende vakken. Het centrale uitgangspunt is het realiseren van ambities. De schoolambitie vormt de basis voor het plannen van het onderwijsaanbod en het toewijzen van leerlingen aan de arrangementen in het groepsplan.

Voorbeeld schoolambitie SBO

Hieronder een veel gebruikte ambitie voor het SBO:

arrangementen	summatieve toets CITO	1	2	3	4	5	6	7	8	uitstroom
verdiept IQ 90-110	jan			M3	M4	M5	E5M6	M6E6	M7=1F	5% VMBO KT
	juni			E3	E4	E5	M6	E6	-	
basis IQ 80-89 (70-79)	jan			M3*	E3	M4E4	M5	M6	E6	45% VMBO B
	juni			M3E3	M4	E4	E5	M6E6	-	
intensief IQ (70-79) 50-69	jan			<M3	M3E3	E3M4	M4E4	E4M5	E5	45% PRO
	juni			M3	E3	M4	E4	M5	-	

*afname in maart

De gezamenlijke ambities op het gebied van de leervakken vormen de basis voor het plannen, organiseren en aanleren van spelling door de gehele school. Een uitgangspunt daarbij is dat de leerlingen de doelen halen, door convergent te differentiëren: alle leerlingen moeten dezelfde doelen behalen, ongeacht hun niveau.

Voorbeeld aanbodlijn SBO Spelling langs de lijn

Hieronder een aanbodlijn passend bij bovenstaande ambitie:

arrangement		groep 3	groep 4	groep 5	groep 6	groep 7	groep 8
verdiept						doelen M6 doelen E6	doelen M7
basis	1e helft	gr2 ana + kop M3 cat. 1,2	E3 cat. 7,8,9, 11,16+H	M4 cat.15, 17, E4 18, 19,20+H	M5 cat. 25, 27, 30, 31 +H	M6 cat. 32, 33 35,36 +H	EE6 cat. 41, 38,40,42, 43,44
	2e helft	M3 cat. 3,4 E3 5,6+H	M4 cat. 10,12, 13,14+H	E4 cat. 21, 22, 23, 24 +H	E5 cat. 29, 28, 26+H	M6 cat. 37,39, 34 +H	
intensief						herhaal- doelen M5	herhaal- doelen E5

Zie voor de categorieën de *Leerlijn spelling CED-Groep* bij referentieniveaus en CITO 3.0.

Zeven strategieën voor formatieve evaluatie

In de hoofdstukken die nu volgen werken we de onderstaande zeven strategieën met voorbeelden uit voor *Spelling langs de lijn*.

Waar ga ik naartoe?

Strategie 1: Zorg dat leerlingen helder voor ogen hebben wat het leerdoel is.
Geef leerlingen eerst een goed beeld van waar ze naartoe werken.

Strategie 2: Gebruik goede en zwakke voorbeelden van werk van leerlingen.
Help leerlingen om uit te vinden wat goede en wat minder goede voorbeelden zijn.

Waar ben ik nu?

Strategie 3: Geef regelmatig rijke feedback tijdens het leerproces.
Feedback is effectief wanneer de leerlingen informatie krijgen die resulteert in betere leerprestaties.

Strategie 4: Leer leerlingen hoe zij zichzelf kunnen beoordelen en doelen kunnen stellen voor de volgende stap.
Met deze strategie maken we de leerlingen eigenaar van het leerproces.

Hoe kom ik verder?

Strategie 5: Baseer vervolgstappen in het leerproces op gesignaleerde leerbehoeften.
Met deze strategie bouwen we de 'feedbackloop' in ons onderwijs in.

Strategie 6: Zorg voor gerichte instructie gevolgd door oefening en feedback.
Deze strategie bouwt het leren geleidelijk op door bepaalde misverstanden of andere moeilijkheden die gesignaleerd zijn in strategie 5 aan te pakken.

Strategie 7: Bied leerlingen de gelegenheid om hun eigen voortgang bij te houden en daarop te reflecteren en over hun vorderingen te praten.
Als je leerlingen laat delen wat ze aan het leren zijn en welke vorderingen ze maken dan versterkt dat het leerproces.

Strategie 1: Zorg dat leerlingen helder voor ogen hebben wat het leerdoel is

Geef leerlingen eerst een goed beeld van waar ze naartoe werken.

Leerstofaanbod groep 4, afname CITO M4 (zie leerlijn spelling)

Nieuwe categorieën:

- Categorie 10 Leerlingen spellen samenstellingen met de geleerde woorden uit het aanbod van groep 3 (fietsbel, taalschrift, tuinslang).
- Categorie 12 Leerlingen spellen woorden met aai, ooi, oei, inclusief samenstellingen (nooit, gloeilamp).
- Categorie 13 Leerlingen spellen woorden met eer, oor, eur inclusief samenstellingen (meer, kleurboek).
- Categorie 14 Leerlingen spellen woorden met ei (ij) inclusief samenstellingen (klein, schoolplein).
- Categorie 15 Leerlingen spellen woorden met -d (of -t) achteraan inclusief samenstellingen (hond, kleinkind).
- Categorie 17 Leerlingen spellen woorden met 2 klankgroepen waarvan de eerste onbeklemtoond is (gezin, verhaal).

Herhaaldoelen:

- Categorie 8 Leerlingen spellen woorden met sch (r) (school, schrift).
- Categorie 9 Leerlingen spellen woorden met -ng en -nk (bank, kring, streng).
- Categorie 11 Leerlingen spellen woorden met v/f of z/s.

Het leerdoel in begrijpelijke taal

Leerdoel: Leerlingen spellen woorden met aai, ooi, oei, inclusief samenstellingen (nooit, gloeilamp).

In begrijpelijke taal:

Doel	Methode
Ik kan woorden met aai juist spellen (naai)	SLL les 1
Ik kan woorden met ooi juist spellen (gooi)	SLL les 2
Ik kan woorden met oei juist spellen (bloei)	SLL les 3
Mix: ik kan woorden met aai, ooi, oei juist spellen (fraai, fooi, foei)	SLL les 4
Mix: ik kan woorden met aai, ooi, oei juist spellen in een samengesteld woord (draaibank, prooidier, roeiboot)	SLL les 5 en 6

Schrijf de doelen in begrijpelijke taal op een doelenposter of laat de leerlingen dat doen.

groep Vlinders

Categorie 10

ik kan van twee woorden die ik al kan spellen een nieuw woord samenstellen (voet + bal = voetbal)

Categorie 12

- ik kan woorden spellen met aai (naai)
- ik kan woorden spellen met ooi (gooi)
- ik kan woorden spellen met oei (bloei)

mix ik kan woorden met aai, ooi, oei, spellen

mix ik kan woorden met aai, ooi, oei spellen in een samengesteld woord (draai bank, prooi dier, roei boot)

Categorie 13

- ik kan woorden spellen met eer (beer)
- ik kan woorden spellen met oor (boor)
- ik kan woorden spellen met eur (beurt)

mix ik kan woorden met eer, oor, eur spellen

mix ik kan woorden met eer, oor, eur spellen in een samengesteld woord (brombeer, doorgang, keurmerk)

Categorie 14

- ik kan woorden spellen met ei (klein)
- ik kan woorden spellen met ij (grjs)

mix ik kan woorden spellen met ei, ij

mix ik kan woorden spellen met ei, ij in een samengesteld woord (berggeit, buslijn)

herhaal doelen

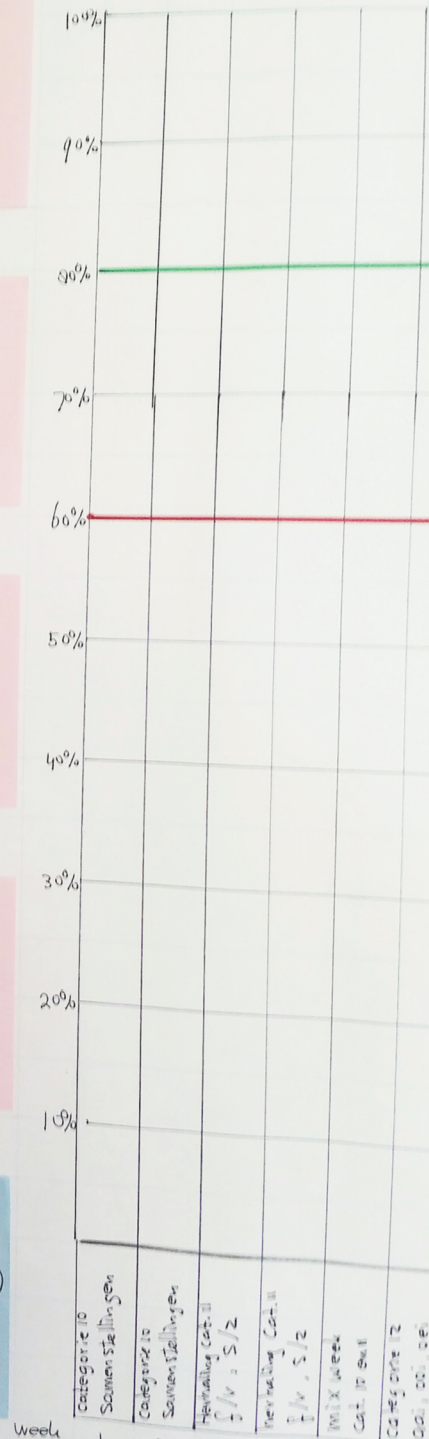
categorie 8 Ik kan woorden met sch(r) spellen (school, schrift)

categorie 9 Ik kan woorden met -ng en -nk spellen (bank, kring)

categorie 11 Ik kan woorden met v/f spellen (vaatdoek, stakdoek)

Ik kan woorden met z/s spellen (zwart, sterk)

categorie ...

Voorbeeld Doelposter

Mixweek

In de map *Spelling langs de lijn* zit per groep voor 40 weken werkbladen (3 per week), per categorie meestal 6, soms 4 of 9 (zie overzichten spellinglessen).

In de map zitten wel werkbladen voor de mix van 1 categorie (aai, ooi en oei) maar geen bladen voor het mixen van verschillende categorieën. Deze bladen maken de leerlingen zelf!

Waarom mixen? Leerlingen moeten de categorieën ook door elkaar juist kunnen schrijven, dus is regelmatig mixen van geoefende categorieën noodzakelijk.

Hoe ga je te werk:

- Geef de leerlingen de woorden van de geoefende categorieën uit 'oefenwoorden voor tussentoetsen'.
- Laat de leerlingen in 2- of 3-tallen een werkblad maken (zie format om zelf oefeningen te maken).
- Laat de leerling 10/15 woorden kiezen uit de lijsten.
- Laat de leerlingen de woorden intypen in het format.
- Laat de leerlingen de woorden nakijken, zijn ze goed getypt anders oefenen we ze verkeerd.

Je kunt ook om de beurt doen:

- 1 leerling kiest een woord uit de lijst.
- 1 leerling typt het woord in.
- 1 leerling controleert of die goed is en dan wissel.

Aan het eind van de les heb je dan ongeveer 5 werkbladen voor het oefenen van de mix. Deze kunnen door de leerlingen worden gebruikt om te oefenen. Je kunt de leerlingen de volgende spellingles zelf een werkblad laten uitkiezen of je geeft alle leerlingen eenzelfde werkblad.

Voorstel opbouw strategie 1

Groep 3-4: Plan met de leerlingen 5 weken vooruit.

Groep 5-6: Plan met de leerlingen 10 weken vooruit.

Groep 7-8: Plan met de leerlingen 20 weken vooruit.

Strategie 2: Gebruik goede en zwakke voorbeelden en uitwerkingen

Help leerlingen om uit te vinden wat goede en wat minder goede voorbeelden zijn.

Dit is bij spelling wel een probleem. Fouten laten zien is geen goed idee. (Het gebeurt soms wel, echt niet doen!)

- Voorbeeld werk van kinderen, zal vooral om leesbaarheid gaan, het woord is wel goed geschreven maar niet goed te lezen.
- Of filmpjes bij visueel dictee van een leerling die het stappenplan helemaal volgt en een leerling die stappen overslaat of bij auditief dictee; dictweetje zoals het moet en dictweetje nog niet helemaal volgens afspraak.

Voorstel opbouw strategie 2

Groep 3-4: Leer met goede voorbeelden het stappenplan aan voor het visueel dictee.

Groep 5-6: Leer met goede voorbeelden de peerfeedback (zie strategie 3) aan bij het auditief dictweetje.

Groep 7-8: Laat goede en zwakke voorbeelden zien van het volgen van het stappenplan bij het visueel dictee en peerfeedback bij het auditief dictweetje.

Strategie 3: Geef regelmatig rijke feedback tijdens het leerproces

Feedback is effectief wanneer de leerlingen informatie krijgen die resulteert in betere leerprestaties.

De kenmerken van effectieve feedback

1. Feedback is effectief als die gericht is op beoogd leerdoel. De feedback geeft aan wat er al goed gaat en biedt specifieke informatie over hoe het nog beter kan.
2. Feedback is effectief als die tijdens het leren wordt gegeven, zodat de leerling er nog iets mee kan.
3. Feedback is effectief als de leerling de stof en de opgave al gedeeltelijk begrijpt.
4. Feedback is effectief als het denken niet voor de leerling wordt gedaan.
5. Feedback is effectief als die zich beperkt tot een hoeveelheid correcties waar een leerling iets mee kan.

Effectieve feedback bij visueel dictee

Om effectieve feedback te kunnen geven heb je iets nodig om feedback op te geven zoals criteria of stappen, bijvoorbeeld het stappenplan voor het visueel dictee.

Stappenplan visueel dictee

1. Ik lees het woord hardop
2. Ik kijk naar het woord
3. Ik dek het woord af
4. Ik zeg het woord zachtjes tegen mezelf
5. Ik luister naar het woord
6. Ik schrijf het woord op
7. Ik lees het woord
8. Ik kijk naar het voorbeeld
9. Het woord is goed
10. Het woord is fout, ik schrijf het woord nog eens

Voorbeelden van effectieve feedback

- Ik hoor dat je het woord hardop leest. Ik zie dat je naar het woord kijkt en dan vergeet om het woord af te dekken. Dek het woord af, zodat je leert om het uit het hoofd op te schrijven.
- Ik zie dat je het woord opschrijft en dan naar het voorbeeld kijkt. Maar dan vergeet je het woord nog even te lezen voordat je gaat kijken. Lees eerst zelf het woord om te kijken of het klopt en ga dan naar het voorbeeld.
- Ik zie dat je een stap overslaat, weet jij welke stap dat is?

Peerfeedback bij dictweetje. (Maak het stappenplan en de feedback vooral met de leerlingen!)

Voorbeeld stappenplan:

- Leerling 1: Ik kies een woord uit opdracht 1.
Ik spreek het woord duidelijk uit.
- Leerling 2: Ik zeg het woord na.
Ik schrijf het woord op.
Ik lees het woord.
- Leerling 1 en 2: We kijken samen naar het woord en vergelijken het met het voorbeeld.

Opties voor feedback:

- Leerling 1: Ik zeg: het woord is goed geschreven.
Ik vertel wat goed is gegaan.
Ik vertel welke spellingregel goed is gebruikt.
- Leerling 1: Ik zeg: het woord is fout geschreven.
Ik vertel waar de fout zit.
Ik vertel waarom het fout is gegaan.
Ik vertel welke spellingregel niet goed is gebruikt.
Ik geef een tip.
Ik stel een vraag.
- Leerling 1: Ik vraag het woord nogmaals op te schrijven.

Wissel van beurt.

Voorstel opbouw strategie 3

- Groep 3-4: Bespreek regelmatig het stappenplan van het visueel dictee en geef vooral feedback op de stappen in het stappenplan.
- Groep 5-6: Maak met de leerlingen een stappenplan voor peerfeedback bij dictweetje en geef vooral feedback op de afgesproken stappen van het stappenplan.
- Groep 7-8: Geef als leerkracht en leerling vooral feedback bij visueel en auditief dictee waarbij de (andere) leerling aan het denken wordt gezet.

Strategie 4: Leer leerlingen hoe zij zichzelf kunnen beoordelen en doelen kunnen stellen voor de volgende stap

Met deze strategie maken we de leerlingen eigenaar van het leerproces.

Werkwijze

- Stap 1.** Bepaal welke spellingcategorieën getoetst gaan worden en zet deze in het formulier 'mijn resultaten'
 - Leerlingen spellen woorden met aai, ooi, oei, inclusief samenstellingen (nooit, gloeilamp).
- Stap 2.** Neem het dictee af, kijk die na en geef de leerlingen hun dictee terug, samen met het formulier 'mijn resultaten'.
- Stap 3.** Laat de leerlingen hun nagekeken dictee bekijken en aangeven wat ze goed of fout hadden in de kolommen op het formulier.
- Stap 4.** Laat ze vervolgens nadenken over wat er fout was: 'Weet ik wat ik verkeerd heb gedaan? Was het onvoldoende kritisch bewustzijn? Als het antwoord op die vragen 'ja' is, zetten ze een vinkje in de kolom 'slordige fout'. Is het antwoord 'nee' dan komt er in de kolom 'categorie fout' een vinkje te staan. Dit is basismateriaal voor meer inzicht in wat ze wel en nog niet beheersen.

Mijn resultatenformulier

naam:

datum:

categorie: woorden met aai, ooi, oei, inclusief samenstellingen

Bekijk je nagekeken dictee en geef hieronder aan wat goed was en wat fout. Bekijk daarna je foute woorden en bedenk of het een fout is door onvoldoende kritisch bewustzijn. Als dat zo is, zet dan een vinkje in de kolom 'slordige fout'. Zet voor de overige woorden die je fout had een vinkje in de kolom 'categorie fout'.

woord	leerdoel woorden met aai, ooi, oei juist spellen	goed	fout	slordige fout	categorie fout
1	waait	✓			
2	mooi	✓			
3	groeit		✓		✓
4	hooiberg	✓			
5					

Stap 5. Deel het formulier 'analyse van mijn resultaten' uit en laat de leerlingen hun resultaten overnemen in bijvoorbeeld drie categorieën: 'Dit ken/kan ik', 'Dit kan ik wel maar moet ik nog vaker herhalen' en 'dit moet ik nog leren'.

Analyse van mijn resultaten: woorden met aai, ooi, oei juist spellen	dit kan ik	dit moet ik nog vaker herhalen	dit moet ik nog leren
Ik kan woorden met aai juist spellen (naai)	✓		
Ik kan woorden met ooi juist spellen (gooi)	✓		
Ik kan woorden met oei juist spellen (bloei)			✓
Ik kan woorden met aai, ooi, oei juist spellen in een samengesteld woord (gloeilamp)			✓

Stap 6. Help leerlingen bij het maken van een actieplan om beter te worden in lastige categorieën.

Een actieplan

Waar ga ik aan werken/ Welke spellingcategorie ga ik oefenen?

- Ik kan woorden met oei juist spellen.
- Ik kan woorden met aai, ooi, oei juist spellen in een samengesteld woord.

Welke materialen heb ik nodig?

- Ik ga werkbladen maken met oei-woorden.
- Ik ga werkbladen maken met aai, ooi, oei in samengestelde woorden.

Wanneer ga ik dat doen?

- Ik ga op dinsdag tijdens weektaak eraan werken.

Met wie kan ik aan het werk?

- Ik vraag Stefan of hij met mij de dictweetjes wil doen.

Wat kan ik gebruiken om te laten zien dat ik het nu wel kan?

- Ik vraag of Stefan een dictee bij me afneemt en dat geef ik aan de juf.

Voorstel opbouw strategie 4

Groep 3-4: Stap 1,2,3 zoals beschreven, stap 4 alleen goed of fout laten aanvinken, stap 5 in twee categorieën laten aanvinken 'dit kan ik', 'dit kan ik nog niet' en stap 6 in gesprek met de leerling vragen: waar ga je aan werken, welke materialen heb je nodig, wanneer ga je dat doen.

Groep 5-6: Stap 1,2,3,4,5 zoals beschreven en stap 6 in gesprek met de leerling samen een actieplan opstellen.

Groep 7-8: Alle stappen zoals hierboven beschreven.

Strategie 5: Baseer vervolgstappen in het leerproces op gesignaleerde leerbehoeften

Met deze strategie bouwen we de 'feedbackloop' in ons onderwijs in (boek figuur 5.1).

De leraar geeft instructie> daarna volgt (re)actie leerling > de leraar (en de leerling) analyseren dat> dan volgt OF extra instructie en/of oefening OF de leerling verbetert zijn werk op basis van feedback en/ of zelf-evaluatie> daarna volgt summatieve beoordeling/cijfer.

Er zijn drie soorten leerbehoeften (boek p. 198):

Leerbehoefte 1: Fouten door onvolledig beheersen van de stof.

Leerbehoefte 2: Fouten door verkeerd logisch redeneren.

Leerbehoefte 3: Fouten door verkeerde aanname.

Oorzaken van fouten bij spelling (zie map *Spelling langs de lijn*, bij toetsen de foutenanalyse):

- Het gegeven onderwijs is onvoldoende. Er is sprake van een leerstofaanbod dat niet past bij de nagestreefde doelen.
- Er zijn problemen met motivatie en/of faalangst. Dan zullen interventies op het vlak van het pedagogisch handelen liggen.
- Er kan sprake zijn van onvoldoende kritisch bewustzijn. Leerlingen weten eigenlijk wel hoe het moet, maar maken slordigheidsfouten. Ook dit vraagt interventies op het gebied van pedagogisch handelen.
- De leerlingen zijn onvoldoende bekend met de juiste uitspraak van de woorden of hebben moeite met het onderscheid tussen verschillende klanken. Interventies zijn in dit geval gericht op fonologie, de duidelijke uitspraak van woorden.
- Het visuele woordbeeld is zwak. Dat is vooral lastig bij woorden waarvoor geen regel is te geven zoals bij woorden met ei of au. Meerdere kanalen inschakelen om de juiste connectie te onthouden is aan te bevelen, zoals ezelsbruggetjes of opzoekboekje.
- De schrijfmotoriek geeft problemen waardoor leerlingen het tempo niet kunnen bijhouden, niet kunnen controleren en allerlei fouten maken. In dit geval is oefening van de schrijfmotoriek aan te bevelen.
- Een lager tempo van werken of denken. Sommige leerlingen hebben meer tijd nodig om na te denken om welk spellinggeval het gaat, welke strategie ze dan moeten toepassen en hoe dat ook alweer precies gaat. Voor hen moet extra leertijd ingepland worden.
- Cognitieve problemen spelen een rol (het geheugen). In dat geval zal vaak extra instructie gegeven moeten worden, dezelfde uitleg meerdere malen herhalen. Meer van hetzelfde en niet iets anders.

Leerbehoeften in kaart brengen door diagnostische informatie:

leerling	motivatie	kritisch bewustzijn	uitspraak	visueel woordbeeld	schrijf-motoriek	tempo	cognitief
Stefan		✓					
Pauline				✓		✓	
Mehmet			✓			✓	
Fatima						✓	
leerbehoeften	pedagogisch	pedagogisch	fonologie	opzoekboekje	motoriek	leertijd	instructie

Analyse is:

Pauline heeft behoefte aan een opzoekboekje, laat Pauline vooral haar eigen opzoekboekje maken!!
(Zie hieronder.)

De groep heeft behoefte aan meer leertijd, rooster meer leertijd in voor spelling.

Opzoekboekje als geheugensteun

Een schrift voldoet.

De leerling heeft bijvoorbeeld moeite met het onthouden van de lange en korte klanken.

Laat de leerlingen een bladzijde in het schrift dubbelvouwen en in de ene kolom de korte klanken schrijven en in de andere kolom de lange klanken. En zeg: 'Als ik weer over lange en korte klanken begin en je weet even niet wat ik bedoel dan zoek je het op in je opzoekboekje.'

Zo komen er in de loop van de basisschool spellingcategorieën in te staan die de leerling moeilijk kan onthouden. Als een leerling een categorie op den duur wel weet, zal de leerling het opzoekboekje niet meer pakken voor dat probleem.

De verleiding is groot om een voorgedrukt blad in hun schrift te laten plakken, maar doe dat niet. Het effect is groter als de leerling het zelf maakt. Is het opzoekboekje kwijt, dan maakt de leerling zelf weer een nieuw opzoekboekje!

Voorstel opbouw strategie 5 bij opzoekboekje

Groep 3-4: De leerkracht schrijft het woord voor, de leerling schrijft het woord na en laat het checken door de leerkracht.

Groep 5-6: De leerling schrijft het woord en laat dit checken door een klasgenoot.

Groep 7-8: De leerling schrijft het woord en checkt zelf of dit goed is gebeurd.

Strategie 6: Zorg voor gerichte instructie gevolgd door oefening en feedback

Deze strategie bouwt het leren geleidelijk op door bepaalde misverstanden of andere moeilijkheden die gesignaleerd zijn in strategie 5 aan te pakken.

Didactisch handelen

Bij *Spelling langs de lijn* is het didactisch handelen uitgewerkt in een zeer concrete standaardles voor alle groepen. Mits de leerkracht de lessen op onderstaande wijze uitvoert is deze opbrengstverhogend gebleken.

Spellingles van *Spelling langs de lijn*

Vorbereiding en oriëntatie 3 minuten

De leerkracht maakt afspraken m.b.t. klassenmanagement: opgeruimde werkplek en benodigde materialen, de wijze van vragen stellen, wat je moet doen als je klaar bent etc.

Instructie 5-7 minuten

- Ik benoem en visualiseer de categorie op het bord (horen en zien).
- Ik vraag de leerlingen of ze al woorden kennen van deze categorie (herkennen) en schrijf deze op het bord.
- Ik lees samen met de leerlingen de categoriewoorden hardop (koppeling tussen klankbeeld en visueel woordbeeld, juiste uitspraak heel belangrijk).
- Ik verwoord de regel of strategie! Dat doe ik 6 keer in de les.
- Ik benadruk de aanpak: ik neem het stappenplan hardop denkend met ze door, lees het woord- dek het woord af- schrijf het woord op- controleer het woord.

Verwerking 20 minuten

Werk met een afdekstrook!

Activiteit 1: De leerlingen spellen de categoriewoorden met behulp van een stappenplan.

De kinderen kijken naar het woord. Ze **dekken het woord af** en schrijven het uit het hoofd op. Vervolgens controleren ze het woord en schrijven het nog eens op. Een fout woord wordt opnieuw helemaal opgeschreven. De nadruk ligt op het inoefenen en het kritisch bewustzijn van spellen.

Activiteit 2: Dictweetje, auditief dictee met een medeleerling. In tweetallen schrijft elke leerling 5 categoriewoorden op uit les 1 naar eigen keuze. De leerlingen controleren samen of het woord goed of fout is geschreven en reflecteren door te vragen waarom het woord goed of fout is (essentie auditief dictee).

Activiteit 3: toepassingsopdracht met de woorden die al aangeboden zijn in les 1 of de voorgaande bladzijden.

De leerkracht loopt een vaste route en geeft aan alle leerlingen effectieve tussentijdse feedback op het goed schrijven van de woorden en goed hanteren van het stappenplan.

Afsluiting 5 minuten

Wat hebben we vandaag geleerd? Wat ging goed, wat is nog lastig?

Waar moet je nog meer op oefenen?

Hoe ging het werken met afdekstrook?

Hoe ging het dictweetje?

Youteach

Bij Youteach is de instructie van een spellingles voorgedaan. Je kunt dat in het begin een paar keer inzetten om vaardigheid te krijgen in de instructie van de spellingles maar niet te vaak. Je kunt het daarna als leerkracht beter zelf doen en steeds inspelen op de reacties van de groep. Eventueel kan Youteach ook gedaan worden door een leerling die een les heeft gemist of nog een keer wil oefenen.

Strategie 7: Bied leerlingen de gelegenheid om hun eigen voortgang bij te houden en daarop te reflecteren en over hun vorderingen te praten

Als je leerlingen laat delen wat ze aan het leren zijn en welke vorderingen ze maken dan versterkt dat het leerproces.

Wanneer leerlingen hun eigen leerproces volgen, gaan ze het verband zien tussen inzet en resultaat. Zonder dat inzicht zakt hun motivatie weg (Chappuis, p. 250).

Voorbeeld bij dictweetje van 5 woorden

dictwee	les 1 aai	les 2 ooi	les 3 oei	les 4 mix	les 5 mix	les 6 mix	eigen blad	eigen blad	eigen blad
5									
4									
3									
2									
1									
datum:	13-1	15-1	17-1						

Voorbeeld van methode-gebonden toets van 12 woorden 1e keer en na meer oefenen 2e keer

dictwee	samenstelling		aai, ooi, oei		eer, oor, eur		ei, ij		-d, -t		ge-, ver-	
	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e
12												
11												
10												
9												
8												
7												
6												
5												
4												
3												
2												
1												
datum:	12-1	19-1										

Zie ook voorbeeld doelenkaart op p. 10.

Voorstel opbouw strategie 7

Groep 3-4: Dictweetje van 5 woorden.

Groep 5-6: Methode-gebonden toets van 12 woorden.

Groep 7-8: Methode-gebonden toets van 12 woorden en zinnen, 2x per jaar Cito-toets 2x 25 woorden.

Reflecteren op prestaties

Je kunt een keuze maken uit onderstaande vragen.

Met deze vragen stimuleer je zelfreflectie bij leerlingen op product:

- Wat heb ik geleerd?
- Welke leerdoelen heb ik bereikt
- Wat gaat al goed?
- Wat moet ik nog oefenen? Waar moet ik nog aan werken?
- Welke leerdoelen heb ik nog niet bereikt?

Met deze vragen kun je zelfreflectie op proces op gang krijgen:

- Wat heb ik geleerd?
- Hoe heb ik dat geleerd?
- Wat zou ik volgende keer anders aanpakken?
- Wat moet ik volgende keer weer op deze manier aanpakken?
- Wat heb ik over mezelf geleerd?

Bij metacognitieve reflectie kunnen de volgende vragen nuttig zijn:

- Onder welke omstandigheden kan ik goed leren?
- Onder welke omstandigheden kan ik juist niet goed leren?
- Wat vind ik moeilijk?
- Wat vond ik moeilijk maar nu niet meer?
- Hoe is dat gebeurd?
- Wat heb ik hier zelf voor gedaan?

Reflecteren met medeleerling

Bijvoorbeeld:

Leerlingen vertellen elkaar wat al goed gaat bij de dictweetjes.

Of

Leerlingen vertellen elkaar hoe ze de spellingcategorie hebben geleerd, wat ze ervoor hebben gedaan.

Of

Leerlingen vertellen elkaar welke spellingcategorie ze eerst nog moeilijk vonden en nu niet meer en hoe dat is gebeurd.

Opbouw strategie 7:

Groep 3-4: Vooral reflectie op product.

Groep 5-6: Reflectie op product en proces.

Groep 7-8: Reflectie op product, proces en metacognitief.

Literatuur

Jan Chappuis. *Zeven strategieën voor formatieve evaluatie, naar een sterke leercultuur.*
CED-Groep, 2020

Mary Gerritse, Audrey Machielsen. *Spelling langs de lijn.*
CED-Groep, 2014.

*Duiden en doen, werken aan kerndoelen, referentieniveaus, leerstanden, leerlijnen, ontwikkelings-
perspectieven, leerroutes, uitstroomniveaus enzovoort met de leerresultaten uit uitgangspunt.*
CED-Groep, 2012.

Bijlagen strategie 4: Mijn resultatenformulier onderbouw

naam: _____

datum: _____

categorie: _____

Bekijk je nagekeken dictee en geef hieronder aan wat goed was en wat fout.

woord	leerdoel	goed	fout
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			

Bijlagen strategie 4: Mijn resultatenformulier bovenbouw

naam: _____

datum: _____

categorie: _____

Bekijk je nagekeken dictee en geef hieronder aan wat goed was en wat fout. Bekijk daarna je foute woorden en bedenk of het een fout is door onvoldoende kritisch bewustzijn. Als dat zo is, zet dan een vinkje in de kolom 'slordige fout'. Zet voor de overige woorden die je fout had een vinkje in de kolom 'categorie-fout'.

woord	leerdoel	goed	fout	slordige fout	categorie-fout
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					

Bijlagen strategie 4: Formulier Analyse van mijn resultaten

Neem de vinkjes van je resultatenformulier over in de volgende drie categorieën: 'dit ken/kan ik', 'dit kan ik wel maar moet ik nog vaker herhalen' en 'dit moet ik nog leren'.

analyse van mijn resultaten	dit kan ik	dit moet ik nog vaker herhalen	dit moet ik nog leren

Mijn actieplan:

Maak een actieplan om beter te worden in lastige categorieën.

Waar ga ik aan werken/ Welke spellingcategorie ga ik oefenen?
Welke materialen heb ik nodig?
Wanneer ga ik dat doen?
Met wie kan ik aan het werk?
Wat kan ik gebruiken om te laten zien dat ik het nu wel kan?

Bijlagen strategie 5: Leerbehoeften in kaart brengen door diagnostische informatie.

leerling	motivatie	kritisch bewustzijn	uitspraak	visueel woordbeeld	schrijf-motoriek	tempo	cognitief
leerbehoeften	pedagogisch	pedagogisch	fonologie	opzoekboekje	motoriek	leertijd	instructie